

PRVI SVJETSKI RAT OČIMA BRODSKIH FRANJEVACA

WORLD WAR I AS SEEN BY FRANCISCANS OF SLAVONSKI BROD

Ivica Balen*, Marica Jandrić-Balen*

SUMMARY

There is a profound and permanent connection between Franciscans and Slavonski Brod (formerly known as Brod na Savi). It has lasted for centuries, as Franciscans were present in the town even during the Turkish occupation. They were the first town pastors after its independence from the Turks in 1691 and are present today with churches, monasteries, and the Franciscan High School, which opened in 1995. Their chronicles describing the events from 1706 to 1932 are an important source of historical information, especially for local historians. This article describes the life of Franciscans in Brod na Savi during the First World War. Initially, they were loyal Austro-Hungarian citizens who passionately believed in the ultimate victory on all fronts. However, war circumstances quickly lead to a disappointment and doubt. Slavic solidarity increased as the war progressed, and in the end Franciscans were delighted with the establishment of the new country of South Slavs, which they perceived as a means to free the nation from the Austrian and Hungarian authorities. Throughout the war, the Convent served as a reserve military hospital with 145 beds for the soldiers and 21 beds for officers.

Key words: Franciscans; Slavonski Brod; World War I; Military hospital.

---

* Opća bolnica „Dr. Josip Benčević. Slavonski Brod.
Adresa za dopisivanje: Prof. dr. Ivica Balen. Opća bolnica „Dr. Josip Benčević. Slavonski Brod. E-mail: Ivekbalen@gamail.com

UVOD

Brodsko tvrđava i Franjevački samostan dvije su jezgre oko kojih je nastao grad. Nakon 155 godina turske vlasti Brod je krajem srpnja 1691. oslobođen. Austrijska vojska je porušila sve turske džamije i groblja i smjestila se u tursku utvrdu u gradu. Duboka povezanost Brođana i Franjevac proizlazi iz činjenice da je nakon oslobođenja od Turaka svo stanovništvo iz turskog perioda prebjeglo na južnu stranu Save. Kako je par tisuća brodskih muslimana nestalo, grad je bio na novom početku. Franjevci se u pisanim dokumentima spominju već 1623., što znači da su prisutni ovdje i za vrijeme turske vlasti. Crkva i samostan od drvene građe grade se 1694., dakle samo nekoliko godina nakon što je nestalo turskog Broda. Tako su Franjevci prva jezgra oko koje se okuplja novo stanovništvo u vremenu kada je granica još uvijek nesigurna, jer će tek krajem stoljeća završiti veliki rat 1683.-1699., a Austro-Ugarska mirom u Srijemskim Karlovcima osigurati Savu kao južnu granicu. Ta drvena crkva i samostan služili su do polovice 18. stoljeća. 1727. počinje gradnja crkve i samostana od cigle. Gradnja velike tvrđave je započela 1715. i trajala je gotovo do kraja stoljeća, ali je vojska useljena u djelomično završenu tvrđavu 1742. (1-4).

Crkva je posvećena 1749. od strane đakovačkog biskupa, ali je građena sve do 1753.. Gradnja samostana trajala je sve do 1790.. Prvo je nastalo zapadno krilo, a zatim južno i na kraju 1770. istočno krilo. Svi radovi su završeni tek oko 1790. (4).

U svojoj brodskoj povijesti Franjevci su proživljavali i teška vremena, mijenjali provincije kojima su pripadali, carevi su ih ukidali, ali su se oni uporno vraćali i obnavljali svoju aktivnost. Tijekom 18. i 19. stoljeća su u dva navrata kroz punih 90 godina imali svoju filozofsku školu, kao što danas imaju svoju franjevačku gimnaziju u prostorima brodske tvrđave. Barokna građevina samostana i crkve jedan je od najljepših baroknih spomenika Slavonije i predstavlja najvažniji detalj u današnjoj vizuri grada, ali je i duh Franjevac usko povezan s duhom ovog grada. Svi vojnici kroz preko dva stoljeća boravka u brodskoj tvrđi bili su vezani uz franjevačku crkvu i pored toga što grad od sredine 18. stoljeća (1754.) ima svoju župu, koja je tada oduzeta Franjevcima (4,5).

Knjižnica u samostanu ima gotovo 14.000 knjiga. Posebnu vrijednost predstavljaju dvije inkunabule iz 15. stoljeća i njemačko-hrvatsko-latinsko-mađarski rječnik fra Marijana Lanosovića iz 18. stoljeća. Četverokutni klaustar je poseban ukras samostana. Franjevačka gimnazija „Fra Marijana

Crkva i franjevački samostan u Slavonskom brodu početkom 20. stoljeća.
(Toldi Z. *Brod na Savi. Slavonski Brod: Muzej Brodskog Posavlja*, 1991, str. 54 i 59.)

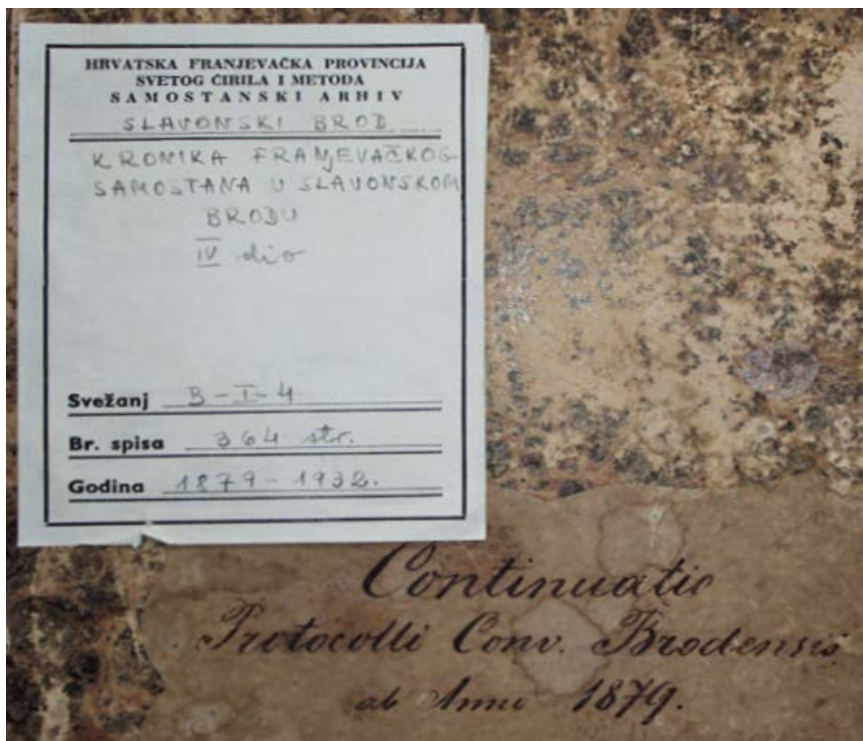
Lanosovića“ nalazi se u brodskoj tvrđavi, koja je zahvaljujući velikom trudu i ulaganju brodskih Franjevaca (osobito tadašnjeg gvardijana Domagoja Šimunovića) i Franjevaca iz provincije sv. Ćirila i Metoda iz Zagreba, otvorila svoja vrata 1995. i od tada je pohađa oko 250 učenika u osam razreda (4).

Samostan je smješten na istočnom dijelu grada, gdje crkva i samostan zajedno stoje u neposrednoj blizini Save. U vrijeme Prvoga svjetskog rata to je blizu istočne granice grada. Grad se između dva Svjetska rata i nakon Drugoga svjetskog rata širi nizvodno uz Savu prema istoku, tako da su crkva i samostan danas puno bliže centru grada no gradskoj granici prema istoku (6).

BRODSKI FRANJEVCI I PRVI SVJETSKI RAT

U svojoj knjižnici brodski Franjevci čuvaju Kroniku svog samostana, koju su revno bilježili od 1706. . Ovaj značajan i dragocjen povijesni izvor podataka za ovaj kraj i za cijelu Hrvatsku učinili su pristupačnim svojim ogromnim radom kroz desetak godina povjesničar dr. Josip Barbarić i fra Egidije Stjepan Biber. Naime, gotovo 90% teksta kronike je pisano u rukopisu na latinskom jeziku, pa su ogroman trud i znanje bili potrebni da bi se sve prevelo i objavilo u četiri knjige od 1995. do 2003. . Te četiri Kronike obuhvaćaju povijesni period od 1706. do 1932. . Tako je u njima opisano i kako su brodski Franjevci preživjeli i doživjeli Prvi svjetski rat.

Četvrta knjiga Kronika brodskog franjevačkog samostana obuhvaća razdoblje od 1879. do 1932. , samim time i Prvi svjetski rat. Od kolovoza 1912. do lipnja 1918. Predstojnik samostana je otac Bruno Kovačević i on je autor

Naslovnica Kronike Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu, IV. dio.
(Knjižnica Franjevačkog samostana-Slavonski Brod)

najvećeg dijela Kronike tijekom Prvoga svjetskog rata. Kako je u lipnju 1918. Predstojnik (od tada ga zovu i gvardijan) postao otac Đuro Bencetić i on je pisac za drugi dio 1918. . Veći dio kronike u dvadesetom stoljeću pisan je na hrvatskom jeziku pa tako i onaj koji je posvećen periodu Prvoga svjetskog rata, dok je cijeli period 18. i 19. stoljeća pisan na latinskom jeziku.

U Kronici 1914. za mjesec srpanj, nakon što spominje bezuspješnu hajku na vukove (*kurjake*) i veliku poplavu Save u proljeće, otac Bruno Kovačević piše o početku rata i njegovim uzrocima. Interesantno je da u istom odsječku u kojem spominje početak rata opisuje i njegove uzroke, ali i tijekom rata tokom cijele Prve ratovanja, sve do ljeta 1915. i ulaska Italije u rat. Dakle, ili su podaci naknadno dodavani u prošlu godinu, ili se pisalo po sjećanju i s godinu dana zaostatka.

Neuspjesi i veliki teritorijalni i ljudski gubitci na frontu prema Rusiji u Galiciji i Poljskoj 1914. i početkom 1915. uopće se ne spominju, ali nakon što

su „uz posebnu milost božju“ njemačke i austro-ugarske snage počele tjerati Ruse na povlačenje s Karpata uz oslobađanje Galicije i dijelova Poljske zajedno s tvrđavom „Pšemisł“, počinje detaljnije opisivanje ratnih događaja. Opisujući taj početak ljeta 1915., otac Bruno Kovačević nije mogao znati da su Velika Britanija i Francuska cijelo vrijeme tajno pregovarali s Italijom, pa kada su Talijanima obećali južni Tirol, Trst, Istru i Hrvatsko Primorje, a čak je i Srbija u tajnom Londonskom sporazumu pristala da se veći dio sjevernog Jadrana prepusti Italiji, to je u konačnici dovelo da se oni odluče uključiti u rat na strani Saveznika protiv Sila osovine. Austrija je za protuuslugu nudila samo Južni Tirol i to je otac Kovačević znao, pa je tim više bio jako razočaran činjenicom da je Italija iz njemu nejasnih razloga izdala savezništvo, koje je trajalo čak 33 (7,8).

U rujnu je u Samostan došla „mješovita komisija“ kako bi pregledom utvrdila mogućnost smještaja Vojne bolnice u prostore Samostana. Franjevci nisu bili sretni s činjenicom da su prostori zadovoljavajući, te da će u njihovim prostorima privremeno biti smješteni ranjenici s fronte prema Srbiji. Vojna bolnica je uselila u samostan 14. rujna. Veći broj ranjenika stigao je u noći 28. rujna. Nakon što se fronta preselila duboko u Srbiju, vojna komanda je donijela odluku da se bolnica preseli bliže prema frontu pa je 23. studenog samostan ispražnjen od ranjenika, ali to je trajalo svega nekoliko tjedana. Nakon što su srpski vojnici probili frontu kod Arandjelovca i krenuli u protunapad bolnica se ponovno 16. prosinca useljava u samostan, gdje je ostala sve do kraja rata. Kapacitet te Pričuvne bolnice iznosio je 145 kreveta za vojnike i 21 krevet za časnike, a u njoj je radilo devedesetak njegovateljica i pomoćnog osoblja u kuhinji. Nije poznato koliko je imala vojnih liječnika. Iako je „mješovita komisija“ obećala da će samostanu za svaki dan boravka bolnice biti isplaćeno 35 kruna, otac Kovačević se žalio da mjesecima nisu primili „ni fillera“ (7,9)

U listopadu 1914. sve je više ranjenika, jedni odlaze, a drugi dolaze. Sporadično se javljaju kolera, pjegavac i trbušni tifus. Na kraju stoji zaključak da je cijela 1914. godina radi Svjetskog rata strašna, njive i vinogradi su jako slabo rodili, a uslijed rata sve cijene su počele dosta brzo rasti, dok su svinje, goveda, janjci i konji poskupili „do nemoguće visine“. Na sve strane samo „bieda i nevolja (7).

Početakom 1915. otac Kovačević je zabrinut radi puno vojske u Brodu na Savi, jer vojska „puno troši“ pa radi toga sve poskupljuje. Uz vojsku u tvrđavi opisuje i logore na Vijušu i Pašnjaku na jugoistoku grada, u kojima je

neprestano puno vojske, koja se ovdje kratko zadržava u prolazu ili nakon obuke odlazi u Galiciju, Srbiju i Italiju. U ljeto 1915. spominje i početak epidemije kolere u srpnju. Napominje i da se kolera proširila na Varoš, Gromačnik, Slobodnicu i Sibir, te da ima dosta žrtava. U kolovozu je „silna vojska“ prolazila kroz Brod u Bosnu i prema Srbiji. Očito se pripremala nova ofenziva na Srbiju i Crnu Goru. Ovaj put su se pridružile i njemačke snage, ali ono što je bilo presudno je bugarski napad s leđa na Makedoniju i južnu Srbiju. Bugari su bili žedni osvete za težak poraz na Bregalnici u Drugom balkanskom ratu, a nije ih napustila ni želja da vladaju Makedonijom. Ta je ofenziva na Srbiju i Crnu Goru počela u listopadu i završila je do sredine siječnja, tako da su cijela srpska vojska i kralj napustili Srbiju i kroz Crnu Goru i Albaniju iskricali se na otok Krf, dok se kralj povukao u Italiju. Tako su Srbija i Crna Gora potpale pod vojnu austro-ugarsku vlast, a Makedonija i mali dio jugoistočne Srbije su pripali Bugarima. U Albaniji je bila i austrijska i talijanska vojska, a pater Kovačević smatra da se tako „barem donjekle rješilo pitanje Balkansko“ (7,8).

U veljači 1916. Nijemci su pokrenuli veliku ofenzivu na francusku utvrdu Verdun i otac Kovačević se pita hoće li Nijemci moći osvojiti Verdun. Kasnije se pokazalo da se i pored ogromnih žrtava s obje strane to neće dogoditi. Rumunjska i Grčka stupile su u rat u svibnju 1916., što je omogućilo gomilanje engleskih i francuskih trupa u Solunu. Kroz Grčku su tamo dopremili i srpsku vojsku i ostaje nejasno zašto otac Bruno misli da je to napravljeno s namjerom da se Srbe prebaci u Francusku na ratište, jer onda bi to učinila odmah s Krfa, a ne nakon transporta preko cijele sjeverne Grčke. Englezi su u ljeto pokrenuli ofenzivu na rijeci Sommi, u kojoj je u 12 bitaka poginulo jako puno vojnika. Bitka je značajna i po tome što su tada prvi puta na bojišnici upotrebljeni tenkovi. Značajnijih pomaka na fronti nije bilo, ali je prebacivanje njemačkih snaga s Verduna na Sommu pomoglo Francuzima da obrane Verdun (7,8).

Do kraja otac Bruno više ne spominje rat, niti da su Nijemci izgubili veliku pomorsku bitku u Danskom moru, niti da je u studenom otvoren Solunski front, te da su Saveznici nakon teških borbi već u studenom osvojili planinski vrh Kajmakčalan, na granici Grčke i Makedonije, a već u prosincu pala je i Bitola. Talijani su do kraja vratili sve teritorije koje su u početku izgubili i čak osvojili Goricu. Veći je problem jer su Samostanu oduzeli tri crkvena zvona da ih pretvore u topovsku tanad, a kako vijesti s fronta nisu bile najbolje pater je izbjegao svaki komentar. „Zaista žalosno stanje da posvećena Zvona, koja su prije pozivala na molitvu i u hram Gospodnji u Crkvu, sada će preljeti u Mužare i Topove, da budu na ubijanje ljudih“. Ta tri zvona skinuta

su 2. rujna i bila su zajedno teška nešto preko 500 kg, a država je za njih platila 2.048 kruna. To je bilo 4 krune za kilogram, što je po mišljenju svećenika bila izrazito niska cijena. Ostala je borba da se spasi veliko zvono u crkvenom tornju i orgulje. Spominje se i glad u Dalmaciji, Istri, Lici, Primorju i Bosni, a i glad u Njemačkoj i Austriji, koja se pojavila 1916., uz napomenu da se osjeća „veća nužda za hranu dapače i kod nas u ravnoj i plodnoj Slavoniji“. Zbog toga predlaže da se zatvore tvornice koje proizvode „Špiritus“, jer „rakija se ne mora piti, ali kruh se mora jesti“. Tako bi po njegovom mišljenju ostalo godišnje hiljade vagona kukuruza, krumpira i ječma (7,8,10).

Da bi sačuvali zvono i orgulje morao je otac Kovačević pisati zamolbu Vojnom zapovjedništvu u Zagreb. U toj molbi pater naglašava 200 godina uske povezanosti vojske i Samostana, pa među inim spominje da je general Filipović, kada je 1878. krenuo u Bosnu, svoj štab, poštu i telegraf smjestio u Samostan, te da je Samostan od početka ovog rata postao Vojna bolnica što je još i danas. Naglašava tu usku povezanost Samostana i vojske. Dva puta je predstojnik išao moliti i za zvono i za orgulje i na kraju je ipak uspio sačuvati oboje, inzistirajući na njihovoj kulturnoj i povijesnoj vrijednosti. Završni komentar 1917. daje naslutiti da već postoji sumnja u konačni ishod rata, jer se naglašava kako Slaveni ginu na svim stranama, ali istovremeno da u nekim dijelovima Hrvatske ljudi umiru od gladi (7).

Godina 1917. pokazala se prijelomnom za konačni ishod rata. Svrgavanje ruskog cara Nikolaja u veljači smirilo je ruski front. Istina, bilo je pokušaja nove ofenzive u svibnju, ali je njemački kontranapad odbacio Ruse ponovno daleko natrag u Ukrajinu, što je pomoglo u kasnijem širenju nezadovoljstva pred Oktobarsku revoluciju. Nakon što su Nijemci pojačali napade podmornicama na trgovačke brodove i tako potopili i sedam američkih brodova, u travnju su Amerikanci navijestili rat Njemačkoj, dijelom i zato što su saznali da Nijemci nagovaraju Meksikance da napadnu Ameriku. Tu je naravno bio i interes američkih bankara, koji su kreditima financirali snage Antante pa je trebalo osigurati ta velika ulaganja. Nijemci su prvi puta upotrebili bojne otrove kod belgijskog grada Ypresa po kojem je kasnije otrov dobio ime iperit. To je bio samo još jedan dodatak brutalnosti i stravičnosti tog rata. Kemičar Fritz Haber (1868.-1934.) ušao je u povijest kao tvorac tog otrova, ali i čovjek koji je dobio Nobelovu nagradu za kemiju već 1920. za otkriće u proizvodnji amonijaka. U rujnu su Talijani probili frontu kod Gorice i zaprijetili Ljubljani, ali je kontranapad u studenom, u kojem su i Nijemci pomagali austro-ugarskim snagama, nakon bitke kod Kobarida, završio povlačenjem

Talijana do rijeke Piave i blizine Venecije. Da nije bilo pomoći saveznika koji su pomogli u učvršćivanju linija Italija bi se možda i predala (7,8,11).

Otac Bruno početkom 1918. piše o nastavku rata, nema optimizma, jer se ratu ne nazire kraj. Brine ga i silna skupoća, koju detaljno opisuje. Govedina je 14 kruna kilogram, teletina 11 kruna, svinjetina 18-20 kruna, obično odijelo do 1.500 kruna, a par cipela 200 kruna. Njemački napad na Rusiju početkom 1918. doveo je do Brest-litavskog mira, koji je omogućio formiranje slobodnih pribaltičkih država, Finske, pa čak privremeno i Ukrajine. Taj je mir omogućio Nijemcima prebacivanje većine snaga na zapadni front i kroz proljeće i ljeto uporne pokušaje prodora u Francusku. Saveznicima su u pomoć stigli Amerikanci, što je znatno podiglo moral pa su njemački napadi zaustavljeni. Sredinom rujna 1918. konačno je probijen i Solunski front, što je dovelo do kapitulacije Bugarske 29. rujna. Samo dan kasnije kapitulirala je i Turska, nakon poraza od britanskih snaga u Siriji. Talijanska pobjeda kraj Vittorija Veneta 26. listopada i potpuni proboj fronta doveli su do kapitulacije Austro-Ugarske 3. studenog. Iako niti jedan strani vojnik nije stupio na njemačko tlo, Nijemci više nisu sami mogli voditi rat bez velikih posljedica, tim više što su umirali od gladi, a počeli su unutarnji nemiri i rušenje cara. Kapitulacija Njemačke 11. studenog se smatra datumom kraja Prvog svjetskog rata (7,8).

Pored teških i dramatičnih vremena otac Bruno smatra vrlo važnim opisati veliki jubilej, koji je 7. lipnja 1918. slavio vrhbosanski nadbiskup, a rođeni brođanin Josip Štadler. Prigodom pedest godina Štadlerovog „misnikovanja“ na putu za Sarajevo samostan su posjetili zagrebački nadbiskup Ante Bauer, biskup Premuš i splitski biskup Carić. Na povratku iz Sarajeva u Samostan je navratio ljubljanski biskup Jeglič i održao misu, ručao s fratrima i vlakom otputovao u Zagreb (7).

U srpnju na mjesto Predstojnika Samostana (gvardijana) dolazi pater Đuro Bencetić, ali je dužnost preuzeo tek 13. rujna, nakon što mu je stigla smjena u Vukovaru, gdje je bio gvardijan u tamošnjem Samostanu. U međuvremenu je 27. kolovoza snažna tuča zahvatila Brod i okolinu i potpuno uništila vinograde u Brodskom brdu, pa tako i veliki franjevački vinograd. Tako je berba od 23. do 25. rujna bila vrlo žalosna, jer je izgledalo „kao da beru jagode, a ne grožđe“. Procijenili su da bi bez tuče dobili oko 180 hektolitara vina, a ovako je bilo samo 25 (7).

Od sredine rujna kroniku piše novi gvardijan, vidljivo drugačijim stilom i rukopisom. Kronika opisuje naivno oduševljenje ljudi pa i svih svećenika budućom novom državom južnih Slavena. Udruživanje u tu prvu državu južnih

Slavena, nazivaju „Samostalnost Hrvatske“. Ivana Brlić Mažuranić s ostalim „odličnim gospođama“ organizira svečanu proslavu baš u Samostanu. U prepunoj crkvi misu drži mjesni župnik Antun Leskovac, a propovijedao je i otac Đuro. Nakon proslave svi su se uputili u Srpsku pravoslavnu crkvu na „Blagodarenje“. Iz kronike je vidljivo da se sve to događa već 29. listopada, dakle nekoliko dana prije kapitulacije Austro-ugarske, što samo znači da je veliko Austro-Ugarsko carstvo bilo već u rasulu pa se je moglo predvidjeti budući razvoj događaja (7).

LITERATURA

1. Uzelac-Schwendemann S. Dogodilo se jednom u Brodu. Slavonski Brod: Biblioteka „Publicum“, 2008, str. 304-305.
2. Adamček J. 1606-1699. U: Sinković M, ur. Ilustrirana povijest Hrvata. Zagreb: Stvarnost, 1971, str. 139-179.
3. Kljajić J. Prilike u brodskom Posavlju od 1683. do 1715. U: Kljajić J. Brodska tvrđava. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Slavonski Brod, 1998, str. 27-37.
4. Šurina E, Vukas I. Crkva Presvetog Trojstva i Franjevački samostan u Slavonskom Brodu. U: Golenić S, ur. Crkva Presvetog Trojstva i Franjevački samostan u Slavonskom Brodu. Slavonski Brod: Franjevački samostan u Slavonskom Brodu, 2014, str. 1-28.
5. Uzelac-Schwendemann S. Dogodilo se jednom u Brodu. Slavonski Brod: Biblioteka „Publicum“, 2008, str. 392 i 399.
6. Toldi Z. Franjevački samostan. U: Toldi Z. Brod na Savi. Slavonski Brod: Muzej Brodskog Posavlja Slavonski Brod, 1991, str. 54 i 59.
7. Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi IV (1879-1932). Artuković M, ur. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Odjel za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod, Franjevački samostan Slavonski Brod, Državni arhiv Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2003. S latinskog preveo Barbarić J, str. 269-299.
8. Kluge P, Prunk J. Prvi svjetski rat. U: Mirić M, ur. Povijest svijeta. Zagreb: Naprijed, 1990, str. 604-615.
9. Hrvatski državni arhiv Slavonski Brod (HR-DASB)-1 Fond: Gradsko poglavarstvo u Brodu na Savi (1881.-1918.). kut. 89/102; 1915.-1917.
10. Uzelac-Schwendemann S. Dogodilo se jednom u Brodu. Slavonski Brod: Biblioteka „Publicum“, 2008, str. 366-367.
11. Stendage T. Kako nahraniti svijet. U: Stendage T. Jestiva povijest čovječanstva. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2009, str 209-229.

SAŽETAK

Trajna je i duboka veza Franjevaca i Broda. Ona traje stoljećima, jer su Franjevci u gradu prisutni i u tursko doba. Oni su prvi dušobrižnici grada nakon što je 1691. oslobođen od Turaka, a prisutni su u današnjem gradu crkvom, samostanom i vođenjem Franjevačke gimnazije, koja radi od 1995. . Njihova kronika kojom su opisivali događaje od 1706. do 1932. često je važan izvor povijesnih podataka, osobito za lokalnu povijest. U članku je opisano kako su Franjevci u Brodu na Savi proživjeli i doživjeli Prvi svjetski rat. U početku su lojalni austro-ugarski građani, koji s velikim žarom vjeruju u konačnu pobjedu na svim frontovima. Kako se okolnosti u društvu zbog rata brzo pogoršavaju, pomalo se javlja razočaranje i sumnja u vrijednost zadanih ciljeva. Sve više se osjeća sveslavenska solidarnost, a na kraju i oduševljenje stvaranjem nove države južnih Slavena, koju zajedno s građanima Broda doživljavaju kao oslobođenje, prije svega od austrijske i mađarske vlasti. Samostan je cijeli rat služio kao Pričuvna vojna bolnica sa 145 kreveta za vojnike i 21 krevetom za časnike.

Ključne riječi: *Franjevci u Slavonskom Brodu; Prvi svjetski rat; Vojna bolnica*